

Л. М. Ковальський, В. П. Уреньов

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ ШКІЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

В умовах незалежності розвиток системи освіти в Україні розглядається як один із головних факторів національного відродження, виходу науки і техніки на світовий рівень.

Нові соціально-економічні відношення, які складаються в Україні, радикальна перебудова всієї системи освіти на принципах безперервності освіти, гнучкості та різноманітності навчальних технологій, створюють педагогічні передумови оптимізації мережі навчальних закладів і впровадження більш ефективних типів навчально-виховних будівель.

За новими педагогічними положеннями в масовому будівництві можуть бути використані різні типи шкіл, які забезпечують початковий (I-IV кл.), основний (V-IX кл.) та старший ступінь загальної освіти. Всі рівні шкільного навчання, в залежності від місцевих умов, можуть функціонувати автономно, об'єднуватися в одному комплексному навчальному закладі або кооперуватися з іншими ланками системи освіти. У додаток до державних загальноосвітніх шкіл створюються приватні об'єкти-освіти, а також авторські школи, ліцеї, гімназії та інші типи спеціалізованих навчальних закладів.

Ці педагогічні положення надзвичайно актуальні в архітектурно-містобудівному відношенні, вони дозволяють по-новому підійти до побудови мережі та типології навчальних будівель.

У більшості розвинених країн форми та методи навчання співзвучні концепції реформування освіти в Україні: індивідуалізація та спеціалізація навчання, варіантність навчальних методик, гнучкість навчально-матеріального середовища.

Нові структурні моделі об'єктів освіти. Головною ланкою загальноосвітніх закладів на рівні мікрорайонів і житлових кварталів повинні стати, переважно, базові школи (початковий та основний ступені — I-IX кл.) замість традиційних загальноосвітніх середніх шкіл, які об'єднують всі ступені навчання з I по XI кл. Базова школа розглядається як навчально-виховний і культурно-освітній центр за місцем проживання, тому вона повинна проектуватися з урахуванням обслуговування населення мікрорайону окремими формами фізкультурно-спортивної та клубно-дозвільної діяльності.

Школи для старших класів, які відрізняються спеціалізованими формами та методами навчання, пропонується виносити на рівень житлових районів або загальноміського обслуговування. Частина шкіл для старшокласників може функціонувати у вигляді ліцеїв, гімназій та інших спеціалізованих середніх навчальних закладів, формуватись спільно з мережею професійних і вищих навчальних закладів, блокуватись і кооперуватись з базовими установами та підприємствами громадського призначення.

Поділ загальноосвітніх шкіл на різнорівневу систему об'єктів освіти не виклю-

чає можливість формування традиційних шкільних структур, які об'єднують усі три ступені загальноосвітньої підготовки або II і III ступені при виділенні початкової школи. За місцевими умовами може передбачатися гнучка структура загальноосвітньої школи з періодично створюваною одною або двома паралелями старших класів у залежності від конкретної демографічної структури дитячого населення і стану матеріальної бази. Це надасть більшу мобільність і варіантність усій шкільній мережі. Найбільш масовими в міській забудові у найближчий період повинні стати базові школи на 750-900 учнів.

Реформування системи освіти передбачає також модернізацію мережі сільських шкіл. Особливо актуальним для сільської місцевості є підвищення якості освіти, впровадження сучасних навчальних технологій з використанням комп'ютерної техніки, доступність усіх сільських дітей до навчальних закладів.

Головна проблема, яка ускладнює зміцнення сільської навчально-матеріальної бази — мала наповнюваність шкіл у зв'язку із значним зменшенням кількості дітей шкільного віку, що не дає можливості забезпечити в кожному населеному пункті всі рівні загальноосвітньої підготовки.

Середня наповнюваність сільських шкіл, наприклад, в Полтавській області складає біля 170 учнів. Є значна кількість невеликих населених пунктів де лише 10-30 дітей шкільного віку.

В таких умовах педагоги рекомендують формувати на рівні району міжшкільні освітні округи. В кожному населеному пункті створюється початкова (1-4 кл.) або базова школа (1-9 кл.) в залежності від кількості учнів. Таку школу рекомендується блокувати з дитячими дошкільними закладами сільським клубом, фельдшерсько-акушерським пунктом та іншими закладами громадського обслуговування. Таким чином, у кожному населеному пункті створюється відносно розвинутий культурно-освітній осередок.

В районному центрі або крупному селі формується загальноосвітній навчальний центр, на базі якого всі діти прилеглих населених пунктів можуть отримати повноцінну середню освіту. Розвиток дистанційного навчання, поширення Інтернету, удосконалення транспортної мережі дає змогу значну частину навчального процесу сконцентрувати за місцем постійного проживання дітей і лише на незначний період учнів привозити у базовий навчальний центр для спеціалізованих занять.

Нові нормативні вимоги до проектування шкільних будівель дають можливість значно розширити навчально-матеріальну базу, збільшити площі навчальних та загальношкільних приміщень.

Аналіз еволюції шкільних будівель свідчить про стійку тенденцію збільшення питомої ваги приміщень загального користування в структурах шкіл. Програмні документи реформування освіти передбачають подальше розширення виховних функцій шкільного навчання, поглиблення духовного, фізичного, морального, естетичного розвитку підростаючого покоління. Для цієї мети, крім "власних" шкільних приміщень, системою освіти все ширше буде використовуватися матеріальна база всієї сфери культурно-освітнього обслуговування населення, тому передбачається, що співвідношення груп приміщень для теоретичних занять і загальношкільних зон (приблизно 1:4) у найближчій перспективі принципово не зміниться. Зростають площі всіх груп приміщень у розрахунку на одного учня. Площу універсальних навчальних приміщень для загальнотеоретичних занять ре-

комендується приймати з розрахунку 2-2,4 м² на 1 місце. У перспективі при зменшенні загальної кількості дітей у групі питома площа навчальних приміщень буде зростати.

Площа спеціалізованих учбових кабінетів і лабораторій хімії, фізики, біології, креслення та інших встановлюється з розрахунку не менш 2,8 м² на одне місце. В середніх школах третього ступеня навчання (ліцеях, гімназіях) можуть застосовуватися блоки спеціалізованих навчальних приміщень площею з розрахунку 6-8 м² на 1 місце. Загальна площа навчальних будівель повинна становити для початкових шкіл не менш як 9 м², базових — 10 м², середніх — 12-13 м², спеціалізованих середніх навчальних закладів (ліцеїв, гімназій) — 15-18 м². В подальшому усереднена робоча площа всіх загальноосвітніх шкіл повинна зрости до 15-18 м² на одного учня.

Поліпшення санітарно-гігієнічного комфорту шкільного середовища слід вести не лише в напрямку збільшення розмірів навчальних приміщень (які обмежуються певними санітарно-гігієнічними параметрами — умовами бачення класної дошки, природного освітлення робочих місць та ін.), а також шляхом зниження наповнення навчальних груп, застосування ефективніших і гнучкіших засобів організації робочих місць, які забезпечують впровадження прогресивних методів навчання.

Прогнозуючи перспективні напрямки розвитку структури навчальних будівель на основі аналізу педагогічних концепцій майбутнього і виходячи із загальної тенденції розвитку шкільного навчання можна завбачити, що навчально-матеріальне середовище, яке починалось з ізольованих класних кімнат, пройшовши етап кабінетної системи навчання, вступаючи в період гнучких планувальних рішень, розвиватиметься у майбутньому в напрямку глибшої адаптації навчально-матеріального оточення до індивідуальних особливостей і освітніх потреб кожного учня.

Значно удосконаляться робочі місця. Зони індивідуально-групового навчання формуватимуться навколо ядер дозвілля та побуту, які, в свою чергу, стануть однією з ланок загальношкільного центру творчості, узгоджуючого навчальне середовище зі всією соціальною сферою. Будуть розширюватися групи приміщень для фізкультурно-спортивних занять, колективної творчості, які реалізують виховну функцію навчального закладу. Набудуть подальшого розвитку інтегровані освітні комплекси, при створенні яких є можливість передбачити розширений склад приміщень навчально-виховного призначення.

Традиційний принцип секційної побудови шкільного середовища зберігається і при нових навчальних технологіях, проте прийоми архітектурно-планувальної організації навчальних секцій будуть видозмінюватись в залежності від удосконалювання навчального процесу. Можна прогнозувати переростання стандартних навчальних секцій з однорідними учбовими приміщеннями у гнучкі функціональні структури, які об'єднують універсальні та спеціалізовані кабінети, зони індивідуальної роботи та колективної творчості.

В умовах перехідного періоду, коли значно знизилися обсяги нового будівництва, в той же час зростає питома вага реконструкції існуючого середовища, особливу актуальність набувають проблеми модернізації діючого шкільного фонду, композиційного узгодження навчально-виховних блоків, які добудовуються і реконструюються, з історичною забудовою.

На рис. представлені проектні рішення різних типів шкільних будівель, розроблених в Архітектурному інституті ОДАБА, які пропонується використати при модернізації шкільної мережі Одеської області.

УДК 727.7